

THE CONFESSIVE ROLE OF ORTHODOX POETRY DURING THE COMMUNIST PERIOD IN ROMANIA

Ioan Marcel Pop

**PhD Student, National University of Science and Technology, „Politehnica”
Bucharest**

Abstract: During the communist regime in Romania (1948–1989), poetry with Orthodox themes represented a form of cultural and spiritual resistance. In a climate marked by censorship and ideological repression, the confessional dimension of poetry was not merely an aesthetic act, but also one of martyrdom—a form of both inner and public testimony of faith. This article analyses how Orthodox poetry assumes a confessional function despite historical and political constraints, drawing on significant examples from the lyrical works of poets such as Ioan Alexandru, Radu Gyr, and Traian Dorz.

Keywords: religion, communism, repression, confession, faith

Funcția confesivă a poeziei constă în capacitatea acesteia de a transmite o experiență interioară autentică, deseori legată de suferință, vinovăție, pocăință sau iluminare spirituală. În context ortodox, această funcție capătă o conotație martirică, transformând poezia într-o formă de rugăciune poetică. Paul Ricoeur definește confesiunea drept „un act de aducere în lumină a ceea ce e ascuns, o asumare a sinelui în fața unei instanțe superioare.”²

În fața opresiunii comuniste, cultura a reprezentat un teren important al rezistenței. Literatura, mai ales prin lirică, a oferit un spațiu unde spiritul liber se mai putea manifesta în forme lăuntrice codificate. Pentru credincioși, poeziile cu tematică religioasă au devenit echivalentul unor mărturisiri de credință și al unor rugăciuni colective încifrate. Poezia confesivă ortodoxă este locul în care autorul își exprimă direct crezul, trăirile și nădejile creștine, adesea sub forma unor invocații sau meditații spirituale. În perioada comunistă, o asemenea poezie a căpătat valențe aparte: ea era o proclamare a identității creștine și românești într-un regim care le nega, devenind un stindard al sufletului care nu putea fi redus la tăcere. Mulți deținuți politici și credincioși oprimați au compus și au memorat poezii religioase în închisori, pentru a rezista torturii psihice. Un exemplu este Valeriu Anania, devenit înaltul prelat Bartolomeu. Versuri ce vorbeau despre Iisus, despre suferință și mântuire, despre speranța într-o justiție divină circulau din celulă în celulă, întăreau inimile și ofereau sens durerii. Fenomenul „poeziei din temnițe” a fost atât de răspândit încât s-au alcătuit ulterior culegeri întregi de poezii scrise pe ascuns în detenție. Însă nu doar în închisori s-a creat această literatură confesivă, ci și în libertate, poeți inspirați de credință au publicat – când s-a putut – volume în care trimiterile religioase erau prezente (uneori voalat, alteori explicit, oferind cititorilor o alternativă la discursul oficial ateu. Cazurile poezilor Traian Dorz, Ioan Alexandru și Radu Gyr ilustrează trei ipostaze diferite, dar convergente, ale poeziei ortodoxe ca formă de rezistență spirituală. Traian Dorz a compus o poezie de factură imnică și meditativă, strâns legată de experiența sa de mărturisitor în închisori. Ioan Alexandru a adus în literatura epocii o voce profund religioasă, într-un mod vizibil, prin volume de „Imne” publicate oficial, reîncreștinând limbajul poetic într-o vreme secularizantă. Radu Gyr, poet cu un destin tragic, și-a transformat suferința deținutului în versuri luminoase ce au devenit adevărate imnuri de încurajare în lupta împotriva regimului opresiv.

Radu Gyr – „Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!”

Un nume emblematic pentru poezia de detenție cu caracter religios este Radu Gyr (1905–1975): „Nu pentru-o lopată de rumenă pâine,/ Nu pentru pătule, nu pentru pogoane, / Ci pentru tot ce e deasupra lor,/ Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!” Poezia lui Radu Gyr este profund confesivă nu doar prin conținut, ci și prin contextul detenției și al torturii. Cea mai emblematică poezie este o rugăciune transformată în strigăt național, în care libertatea devine sinonimă cu demnitatea creștină.³

Spre deosebire de Ioan Alexandru, Radu Gyr a fost în mod explicit un poet al temnițelor comuniste, iar în comparație cu Traian Dorz, el a fost deja un poet consacrat încă dinaintea comunismului, cunoscut în anii '30–'40. Din nefericire, implicarea sa politică, aderarea la Mișcarea Legionară în tinerețe, i-a adus inițial închisoare sub regimul antonescian, iar mai apoi, odată cu instalarea comuniștilor, a fost considerat un dușman ireductibil. Gyr a petrecut în total peste 20 de ani în închisori, între diverse regimuri, dintre care o parte sub comuniști, devenind o figură legendară a deținuților politici români. Ceea ce îl aduce în discuție este faptul că în infernul carceral Gyr a scris – în memorie, fără creion și hârtie – unele dintre cele mai impresionante poezii de rezistență spirituală. Versurile lui au mângâiat sufletele a mii de oameni închiși pe nedrept și au supraviețuit regimului, circulând clandestin până la noi. Radu Gyr a transformat celula de închisoare într-un atelier poetic și, totodată, într-o chilie de meditație. Una dintre cele mai faimoase poezii ale sale, compusă la sfârșitul anilor '40 în penitenciarul Văcărești, este „Azi-noapte Iisus mi-a intrat în celulă”, cunoscută și ca „Iisus în celulă”. Această poezie descrie vizita tainică a Mântuitorului în celula întunecată a poetului, împărtășindu-i suferința. Versurile simple și tulburătoare – „O, ce trist și ce-nalt părea Crist!.../ Luna venea după El, în celulă/ Și-L făcea mai înalt și mai trist.” – au avut un efect miraculos asupra moralului deținuților. Colegii de suferință ai lui Gyr au memorat imediat poemul și l-au transmis din celulă în celulă. Un martor, Atanasie Berzescu, povestește despre „miracolul” pe care îl făcea această poezie: „În Aiud, Radu Gyr L-a adus pe Iisus în celulă. L-a coborât de pe cruce și L-a adus alături de noi pe rogojina de libărci... Îi știam cu toții poeziile pe dinafară și așteptam cu nerăbdare următoarea creație care să ne bucure, să ne îmbărbăteze... Fără ea (poezia lui Gyr) mulți s-ar fi prăbușit”. Așadar, pentru deținuți, versurile lui Radu Gyr au fost hrană spirituală și balsam, insuflându-le curajul de a îndura torturile și umilințele.

Poezia confesivă a lui Gyr – el își mărturisea credința și nădejdea direct, adesea invocându-L pe Dumnezeu în versuri – a ținut loc de rugăciune și de slujbă religioasă acolo unde acestea erau interzise. Poemele compuse de Gyr în temniță au fost salvate printr-un efort de memorie colectivă. Se estimează că a creat peste 200 de poezii după 1945, majoritatea în închisoare. Metoda era următoarea: poezii deținuți, nu era singurul – existau și alți intelectuali ce scriau în gând, își memorau creațiile și le transmiteau prin Morse sau „telefoane” umane altor camarazi, care la rândul lor le memorizau. Uneori, când cineva era eliberat, ducea în libertate zestrea de versuri și le scria pe hârtie. Așa s-a întâmplat și cu multe din poeziile lui Radu Gyr. De pildă, după prima detenție sub comuniști (1945–1955), Gyr a ieșit din închisoare cu ajutorul unui fost deținut care îi păstrase poeziile în memorie și le-a consemnat ulterior. Din păcate, libertatea a fost scurtă: în 1958, poetul a fost arestat din nou în contextul unui val de epurări antilegionare. Motivul direct al condamnării sale a fost o poezie-manifest scrisă tot în detenție și difuzată clandestin: „Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!”. Acest poem, un strigăt retoric adresat țăranilor și tuturor românilor de a se ridica împotriva asupririi, și clar, aluzie la regimul comunist care le luase pământul și libertatea, i-a fost fatal: Radu Gyr a primit sentința de moarte, ulterior comutată la muncă silnică pe viață.

Gestul regimului arată cât de temută era puterea acestor versuri. Deși poemul era cunoscut doar în cercuri restrânse, autoritățile au realizat potențialul lui mobilizator și au reacționat extrem de dur. Pedepsa capitală dată pentru un simplu poem este un caz unic în

istoria literaturii române. Gyr a scăpat de execuție, dar anii grei de temniță și tortură și-au spus cuvântul: în cele din urmă, slăbit grav și silit să semneze o declarație de renunțare la trecutul său, a fost eliberat prin amnistia generală din 1964. Avea aproape 60 de ani și sănătatea ruinată. Ultimii 10 ani din viață i-a petrecut în umbră, sub stricta supraveghere a Securității, interzis la publicare și adesea hărțuit – o altă formă de „închisoare”, a umilinței și ignorării.

S-a stins în 1975 fără a mai apuca să-și vadă poeziile răspândite în patria sa liberă. Totuși, chiar dacă în România comunistă opera sa era tabu, impactul poeziei lui Radu Gyr nu a putut fi anulat. Versurile sale au continuat să circule pe ascuns, transmise între foștii deținuți și familiile lor, rostite în șoaptă la întâlniri private. În exil, au fost publicate culegeri care includeau și creațiile lui, de pildă, în 1984 a apărut la Toronto - Canada o amplă antologie „Poezii din închisori”, care aduna creațiile mai multor poeți de temniță, prefăcută de Vintilă Horia.

După 1990, Radu Gyr a fost redescoperit pe scară largă și numit adesea „poetul temnițelor comuniste”. Această sintagmă recunoaște rolul său de portavoce lirică a suferinței colective. Poeziile lui sunt considerate astăzi adevărate manifeste ale rezistenței anticomuniste, pentru că exprimă, cu forța emoției autentice, dorul de libertate, de credință și de demnitate al celor încarcerați. Versuri precum „Înfrânt nu ești atunci când sângeri... Adevăratele înfrângeri sunt renunțările la vis”, din poezia „Cântec de luptă”, au ajuns emblematice, fiind gravate chiar pe Monumentul Luptătorilor Anticomuniști inaugurat după revoluție. Ele sintetizează crezul care i-a ținut în viață pe deținuți: că adevărata înfrângere ar fi fost să-și piardă speranța și visul de libertate, nu suferința fizică îndurată. Componenta confesiv-ortodoxă a poeziei lui Gyr este, de asemenea, esențială. Deși unele poezii ale sale sunt mai mult patriotice sau existențiale, multe altele sunt rugăciuni în toată puterea cuvântului. Poemul „Iisus în celulă” este practic o rugăciune poetică, o invocare directă a Mântuitorului în spațiul suferinței. Alte poezii, precum „Am văzut pe Iisus” sau „Foamea”, fac referire la experiențe mistice trăite în detenție, la identificarea poetului cu Hristos cel flămând, însetat și întemnițat. Prin aceste creații, Radu Gyr și-a transfigurat durerea în credință vie.

El a oferit camarazilor de suferință nu doar versuri frumoase, ci și un mod creștin de a interpreta încercarea prin care treceau: ca pe un Drum al Crucii, avându-L pe Iisus alături în celulă. Putem spune, fără exagerare, că poezia lui Radu Gyr a funcționat ca o predică neîntreruptă în închisorile comuniste, una care nu se rostea de la amvon, ci din om în om, șoptită prin ziduri și țevi, dar care a pătruns adânc în conștiințe. Ea a menținut treaz sentimentul că Dumnezeu nu i-a părăsit pe cei dreپți chiar nici în fundul iadului concentraționar. Aceasta era, în fond, cea mai mare frică a regimului: credința încă vie a acestor oameni, alimentată de cuvântul poetic care o exprimă.

De aceea versurile sale au fost tratate ca un pericol. Prin exemplul lui Radu Gyr, vedem cum poezia ortodoxă confesivă a servit drept manifest al demnității. În locul armelor, deținuții au avut cuvinte; în locul libertății exterioare, au cultivat libertatea interioară a credinței. Și astfel, chiar în umilință, au rămas liberi sufletește. Radu Gyr a lăsat posterității o lecție că, atâta timp cât omul poate spune „Cred, Doamne!” – fie și în vers, el nu este înfrânt.

Traian Dorz – confesiunea ca rugăciune

Traian Dorz a cultivat o poezie confesivă de tip psalmic, apropiată de tonalitatea cârții Psalmilor. Funcția confesivă se exprimă prin smerenie, asumarea suferinței și credința în izbăvirea divină.⁴ „*De n-ar fi fost Isus cu mine / Să-mi țină pasul greu și dus, / M-ar fi-nghițit adâncul morții / Când strigătul mi l-am răpus.*”

Unul dintre cei mai reprezentativi poeți creștini din perioada comunistă este Traian Dorz (1914–1989). Provenit din mediul țăranesc din Bihor și format spiritual în cadrul mișcării ortodoxe de renaștere morală „Oastea Domnului”, Dorz a văzut în poezie un mijloc de apostolat. El nu a scris versuri de dragul artei sau al succesului literar, ci ca pe niște rugăciuni

versificate și mărturisiri de credință menite să aducă sufletele mai aproape de Dumnezeu. Această misiune și-a asumat-o cu prețul propriei libertăți: imediat după instaurarea comunismului, Oastea Domnului a fost interzisă ca organizație religioasă „subversivă”, iar Traian Dorz, în calitate de lider laic al mișcării și autor de cărți religioase populare, a fost arestat încă din 1947. Timp de 17 ani el a trecut prin temnițele comuniste, cu scurte perioade de eliberare, fiind încarcerat în repetate rânduri între 1948 și 1964. Motivul oficial al condamnărilor era activitatea sa religioasă „ilegală” – practic, încăpățânarea lui de a-și mărturisi credința și de a-i inspira și pe alții, în pofida interdicțiilor regimului.

În detenție, Dorz nu a încetat să creeze. Lipsit de hârtie și creion, a compus poezii mental, memorând sute de strofe și recitându-le altor deținuți spre alinare. După eliberare, multe dintre aceste poezii au fost așternute pe hârtie și circulate clandestin în grupurile de credincioși. Versurile sale erau simple ca limbaj, dar adânci ca trăire – pline de simboluri biblice, de chemări la pocăință, de mângâiere în suferință. Pentru membrii Oastei Domnului și nu numai, poeziile lui Dorz au devenit adevărate cântări de suflet, unele puse și pe melodii religioase, cântate în adunări discrete. Astfel, poezia lui a menținut vie flacăra credinței în anii în care regimul urmărea să o stingă. Traian Dorz poate fi numit un poet-martir. El face parte din rara categorie a creatorilor care și-au trăit opera cu prețul jertfei personale. A „mucenicit” 17 ani în temnițele comuniste, rămânând ferm în convingeri.

Criticii literari convenționali ai vremii i-au ignorat opera, considerând-o desuetă ori „versificație” facilă, însă credincioșii care au intrat în contact cu ea au simțit autenticitatea și puterea ei duhovnicească. Părintele Constantin Necula notează că Traian Dorz aparține galeriei poetilor care și-au trăit scrisul ca pe o liturghie a suferinței. Prin forța credinței insuflă versurilor sale, Dorz nu are echivalent în perioada comunistă – apreciază același autor. Multe dintre poeziile sale s-au născut direct din anii de temniță și domiciliu obligatoriu, fiind apoi multiplicare în caiete manuscrise difuzate clandestin.

În anii '80, unele din creațiile lui Dorz au reușit să treacă granița și să fie publicate în străinătate, de pildă, la edituri creștine din Occident, însă acest fapt a atras mânia regimului: poetul a fost din nou anchetat și întemnițat pentru scurt timp în 1982, sub acuzația de „răspândire de literatură religioasă neautorizată”. Chiar și aproape de căderea comunismului, în 1989, Dorz se afla sub atenta supraveghere a Securității. A trecut la Domnul cu doar câteva luni înainte de Revoluție, în iunie 1989, după o viață plină de prigoană și demnitate creștină. Tematica poeziei lui Traian Dorz este eminentă religioasă: iubirea lui Hristos și a apropiatului, jertfa, nădejdea în înviere, smerenia, lupta duhovnicească. Un exemplu grăitor este poemul „Hristos – Poetul”, cunoscut și sub titlul „Hristos – Poezia mea”, care era deviza lui Dorz, în viziunea poetului, însăși viața și suferința lui Hristos constituie Poezia supremă, iar poetul credincios nu face decât să preia această cântare divină și s-o răspândească. Prin asemenea idei, Dorz a transfigurat suferința detenției într-o ofrandă creatoare. Versurile sale – chiar dacă nu inovatoare stilistic – au electrizat sufletele exact prin sinceritatea și fervoarea lor. Mulți dintre cei care le citeau sau le ascultau mărturiseau că simt în ele harul lui Dumnezeu lucrând. De pildă, se povestește că un ofițer de Securitate trimis să-l ancheteze pe Dorz la un moment dat ar fi fost atât de impresionat de personalitatea și credința poetului, încât a sfârșit prin a se apropia el însuși de Oastea Domnului.

Astfel de episoade, chiar dacă greu de verificat documentar, indică aura de mărturisitor care îl înconjură pe Traian Dorz. În concluzie, Traian Dorz a împlinit funcția confesivă a poeziei ortodoxe într-un mod exemplar: poezia lui a fost spovedania unei generații persecutate. În absența libertății de a predica deschis, Dorz a predicat prin vers. El a oferit creștinilor oprimați cuvinte de alinare și curaj, transformând celulele întunecate ale închisorilor în chilii de rugăciune și cântare duhovnicească. Moștenirea sa literară, cu zeci de volume de poezii religioase, inclusiv cele cunoscute sub titlul generic de „Cântările Nemuritoare”, stă mărturie despre puterea credinței de a rodi frumos chiar și pe terenul pietros al prigoanei.

Ioan Alexandru – confesiunea transfiguratoare

În volumele sale de "Imne", Ioan Alexandru, a readus poezia religioasă în spațiul public: „*Doamne, din țărână sunt/ și țărâna-n mine plânge, / dar iubirea Ta m-ajunge/ să mă scoată viu din mormânt.*” Confesiunea capătă un elan profetic.⁵ O figură diferită, situată în afara experienței carcerale directe, dar la fel de importantă pentru poezie ca act de credință sub comunism, este Ioan Alexandru (1941–2000). Poet, eseist și profesor de excepție, Ioan Alexandru a fost una dintre vocile distinct creștine care s-au auzit public în anii '70–'80, într-o perioadă în care discursul religios era aproape exclusiv rezervat bisericii și spațiului privat. Ioan Alexandru a reușit să aducă mesajul creștin în lumină, prin cărți publicate oficial și prin prelegeri academice, sfidând cenzura într-un mod subtil, dar curajos.

Născut chiar în ziua de Crăciun a anului 1941, 25 decembrie, Ioan Alexandru părea predestinat, simbolic, să poarte un fior mistic. Și-a început cariera literară ca poet tânăr în anii '60, debutând cu volume de poezie modernistă, fără tematică religioasă evidentă la început. Însă treptat, pe măsura aprofundării studiilor sale, a studiat teologie și limbi clasice în Germania, având o formație erudită și a descoperirii filonului spiritual al literaturii române, Ioan Alexandru s-a dedicat tot mai mult poeziei cu caracter sacru. El este autorul celebrului ciclu de „Imne”: *Imnele Bucurei* (1973), *Imnele Transilvaniei* (1976), *Imnele Moldovei* (1980), *Imnele Țării Românești* (1981) și altele, culminând cu *Imnele Putnei* (1985). În aceste volume, poetul încorporează într-un limbaj poetic înălțător elemente esențiale ale spiritualității ortodoxe și ale istoriei naționale. Fiecare „Imn” este dedicat unui topos sau unui simbol, Bucuria creștină, provinciile istorice, mănăstirea Putna – necropola Sfântului Ștefan cel Mare etc., rezultând o sinteză între patriotism luminat și credință creștină. Practic, Ioan Alexandru a reușit să reîncreștineze limbajul patriotismului, prezentând marile figuri ale istoriei românești drept purtătoare ale unei misiuni spirituale. Criticii au vorbit despre „epopeea imnică” a lui Ioan Alexandru, el reînviind tradiția poeziei elogioase de tip imn, dându-i profunzime teologică.

În mod remarcabil, aceste volume au scăpat ochiului cenzurii, într-o perioadă în care exprimarea religioasă directă era descurajată. Faptul că Ioan Alexandru își codifica mesajul în termeni culturali și istorici agreeți de regim: la suprafață, el părea să exalte patrimoniul național, lucru pe placul naționalismului ceaușist din anii '70, însă în profunzime versurile sale glorificau credința străbună și valorile creștine. De exemplu, în „*Imnele Putnei*”, poetul elogiază sacrificiul martiric al domnitorului Constantin Brâncoveanu și al fiilor săi, prezentându-l ca pe un model de sfințenie și eroism. Regimul a putut tolera o astfel de poezie, interpretând-o ca pe un omagiu adus unui erou istoric, în timp ce credincioșii receptau dincolo de aceasta un mesaj spiritual: acela al puterii credinței și al legăturii profunde dintre Ortodoxie și identitatea națională. Funcția confesivă este evidentă aici: Ioan Alexandru confesează, mărturisește, că adevărata esență a neamului românesc stă în creștinismul său, chiar sub acoperirea aparentă a unui discurs cultural. Astfel, poeziile lui devin instrumente de regăsire a identității pentru cititorii săi, reamintindu-le, în plină propagandă materialistă, de rădăcinile lor duhovnicești.

Dincolo de opera poetică propriu-zisă, Ioan Alexandru a fost și un mărturisitor activ în plan civic-academic. În anii '80, a ținut la Universitatea din București un curs opțional de limbă ebraică veche, care s-a transformat de fapt într-un curs liber de Biblie și teologie pentru studenți – o inițiativă cu totul neobișnuită în acea vreme. Martorii acelor ani își amintesc că la cursurile lui Ioan Alexandru sala era arhiplină, iar tânărul profesor, el însuși laic, le vorbea deschis despre Dumnezeu, despre sensurile profunde ale textelor sfinte, despre valorile morale din Scriptură. Era un gest de o libertate extraordinară, greu de imaginat sub dictatură – practic o mică insulă de normalitate spirituală într-un ocean de ateism oficial. „Ioan Alexandru nu numai

că era unul dintre cei mai mari poeți religioși în viață, dar se manifesta și ca unul dintre cei mai curajoși cetățeni ai regimului comunist”, scrie un jurnalist despre acea perioadă.

Autoritățile au tolerat la început cursul, însă pe măsură ce faima acestuia creștea și tot mai mulți tineri veneau să îl asculte, securitatea a devenit tot mai neliniștită. Era limpede că se petrecea ceva ce contravenea politicii de ateizare: tineri intelectuali se entuziasmau studiind Biblia cu un profesor poet. În cele din urmă, în vara lui 1989, cu puțin înainte de căderea regimului, Ioan Alexandru a fost chemat la Securitate pentru anchetă, iar cursul i-a fost întrerupt forțat. Poetul a trecut și el prin suferință – nu în închisoare, dar sub forma hărțuirii și marginalizării finale – „și-a trăit suferința precum o cruce spre înviere”, avea să spună despre el preotul Constantin Galeriu.

Ioan Alexandru este considerat astăzi unul dintre cei mai importanți poeți creștini români ai secolului XX. Prin scrisul și acțiunile sale, el a îndeplinit o veritabilă misiune profetică în mijlocul unei societăți amuțite spiritual. Funcția confesivă a poeziei sale a constatat în faptul că a dat glas setei de sacru a unei generații care crescuse sub opreliștile comuniste. Mulți cititori ai Imnelor lui Ioan Alexandru au descoperit, poate pentru prima dată în viața lor, frumusețea limbajului religios și legitimitatea de a gândi în termeni creștini despre lume. Într-un fel, poetul a reușit un lucru subversiv în raport cu ideologia: a reîncreștinat imaginarul colectiv. Fără să strige slogane anti-regim, el a reconectat conștiințele la valorile perene ale credinței, subminând astfel, discret, „omul nou” ateu proiectat de partid. Aceasta este o formă de rezistență identitară de mare impact, greu de cuantificat, dar reală: în taina sufletului, citind un poem despre Înviere sau despre Maica Domnului, omul și-a regăsit identitatea pierdută.

Funcția confesivă a poeziei ortodoxe în perioada comunistă a reprezentat o formă de rezistență, de trăire mistică și de afirmare a identității spirituale românești. Aceste texte sunt documente vii ale unei conștiințe religioase care a refuzat să abdice în fața ideologiei totalitare. Poezia confesivă nu s-a născut dintr-o voință estetică, ci dintr-o nevoie de mărturisire, de asumare și de speranță.

BIBLIOGRAPHY:

1. Adevărul – Sânziana Ionescu. „Ce a ascuns opera lui Radu Gyr, poetul detenției politice, încrustată pe Monumentul Rezistenței Anticomuniste.” Adevărul, 7 mai 2016
2. Alexandru, Ioan. *Imnele Transilvaniei*, Ed. Cartea Românească, București, 1981.
3. Bădescu, Laura, Retorica poeziei religioase a lui Nichifor Crainic, Editura Minerva, București, 2000.
4. Buzăși, Ion, Poezia religioasă românească, Editura Dacia, Cluj Napoca, 2003.
5. Crainic, Nichifor, Poezia noastră religioasă, în „Gândirea”, an XXII, nr. 8, 1943.
6. CrestinOrtodox.ro. „Ioan Alexandru, poet creștin.” Profil biografic, accesat 2025.
7. Dorz, Traian. *Cântări de sus*, Ed. Oastea Domnului, Sibiu, 1991.
8. Doxologia – Pr. Constantin Necula. „Traian Dorz – un poet român la Curtea de Duh a Cincizecimii.” Recenzie de carte, Doxologia.ro, 2019.
9. Gyr, Radu. *Poezii*, Ed. Marineasa, Timișoara, 1993.
10. Lavric, Sorin. *Noica și mișcarea legionară*, Humanitas, București, 2007.
11. Memorialul Sighet – Ana Blandiana (coord.). „Poezia detenției (prefață la Poezii din închisori, ed. 1984).” (Referință în Wikipedia și Adevărul privind antologia realizată de Zahu Pană, Canada 1984).
12. Micu, Dumitru, Scurtă Istorie a Literaturii Române, Vol. I-II, Editura Iriana, București, 1995.
13. Ricoeur, Paul. *La mémoire, l’histoire, l’oubli*, Seuil, Paris, 2000.

14. Stăniloae, Dumitru, *Spiritualitatea ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă , București, 1992.